

НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИЛОЖНИ ИЗКУСТВА

Катедра „РЕЗБА“

АВТОРЕФЕРАТ

към

Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен

„доктор“

ЖИВОТИНСКИТЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ В БЪЛГАРСКАТА РЕЗБА ОТ КРАЯ

НА XX И НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК

Докторант: **Антон Иванов Георгиев**

Научен ръководител: **доц. Роберт Кънчев Цанев**

София, 2024 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	4
УВОД.....	4
Обект и предмет на изследването.	4
Времеви обхват на изследването.....	6
Цели и задачи на изследването.....	6
Състояние на проучване на проблема.	7
Методология на изследването.....	9
Уговорки и уточнения.....	9
Съдържание на главите и заключение.	9
ГЛАВА I.....	11
Кратък исторически преглед на присъствието на животинските изображения в българската дърворезба от по-стари периоди.....	11
1.1. Средновековие – ранни образци.....	11
1.2. Животинските образи в църковния иконостас до Освобождението...12	
1.3. Животинските изображения в църковния иконостас след Освобождението в периода XIX – XXI век.	12
1.4. Възрожденската къща.	14
1.5. Животински изображения – задачи и търсения в образователния процес на средните художествени училища в България.....	15
ГЛАВА II. Животинските изображения в българската дърворезба от края на XX и началото на XXI век – релеф и кръгла пластика, композиция и символика.....	15
2.1. Зооморфните форми в релефа от 60-те и 80-те години на XX век.	16
2.2. Животинските изображения в кръглата пластика от 60-те и 80-те на XX век.	17
2.3. Интерпретация на животинските форми в релефа през 90-те години на XX и началото на XXI век.....	18
2.4. Животинските изображения в кръглата пластика от 90-те години на XX и началото на XXI век.	20
2.5. Присъствието на животинските изображения в релефа и кръглата пластика, като учебен модел за проучване и анализ в гимназиите по приложни изкуства.	22

ГЛАВА III. Зооморфната форма – обект на тълкуване и присъствие в предметите с утилитарно-декоративен характер.....	23
3.1. Животинската форма – обект на интерпретация в художествената мебел през 60-те и 80-те години на XX век.....	23
3.2. Зооморфната форма в декоративните съдове и предмети с утилитарно предназначение от края на XX и началото на XXI век.	24
3.3. Декоративните зооморфни съдове и художествената мебел, част от образователния процес в националните гимназии за приложни изкуства.	25
ГЛАВА IV. Животинските изображения в екстериорната пластика, симпозиуми, търсене на нови полета за изява.	26
4.1. Общ преглед, хронология и тематика на симпозиумите, пряко свързани със скулптурата в дърво.....	26
4.2. Разглеждане на зооморфната форма в екстериорната пластика, обща пластична характеристика.....	27
ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ.....	28
Изводи.....	32
ПРИНОСИ И ПУБЛИКАЦИИ.....	32

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Настоящият дисертационен труд се състои от книжно тяло с общ обем – 341 страници. Основната текстова част се състои от 181 страници, като към нея е включено приложение, съдържащо 160 страници с подбрани графични изображения, пряко свързани с темата.

Структурното разглеждане на текстовата част е представено както следва: увод, четири основни глави, заключение, обобщение на анализите и библиография. В уводната част са разгледани основните опорни точки на изследването, които проследяват шест основни направления от развитието на българската дърворезба. Всяка от отделните глави е разделена и периодизирана с различен брой отделни подзаглавия, съдържащи сравнителни анализи, отнасящи се към конкретни произведения.

Заключението обхваща четирите глави в същата последователност, поясняващо направените изводи.

Библиографията включва 38 заглавия от книги, енциклопедии, периодични издания и каталози.

УВОД

Обект и предмет на изследването

Животинските изображения присъстват в българската дърворезба още от най-ранните образци на средновековието. Проследени през отминали времена, запечатани като образи в историческата ни памет и културно наследство, те достигат до съвремието ни. През този дълъг период, зооморфните изображения претърпяват широкообхватна трансформация в смислов и художествен аспект. Преминавайки през различни времена и влияния, като част от европейската култура, тези изображения остават в историята на българското приложно изкуство с ясно изразен характерен почерк, който е неделим от народната традиция. Българската дърворезба и декоративната каменна пластика, са тясно свързани с религията през средновековието и възрожденския период. В нея особено място и значение заемат животинските изображения. Не случайно

дърворезбените образци през периода на Възраждането са свидетелство, останало като единствен пример за състоянието на българската скулптура, която се обособява на по-късен етап в следосвобожденския период. Животинските изображения неизменно присъстват в българската дърворезба, като част от композицията и сюжета, но също и като самостоятелен композиционен елемент. Тези факти отреждат на животинските изображения доминираща роля в българската дърворезба, което може да бъде повод за по-дълбоко изследване на проблема.

До този момент не може да се каже, че е правено подробно изследване, относно присъствието на животинските изображения в българската дърворезба. Споменати са единствено, като цялостно анализирани, образци в съвкупност с много други елементи, в един различен аспект и проблем, свързан с църковния иконостас и неговата декоративно-религиозна функция.

В съвременната българска дърворезба, животинските изображения получават друг статут, те навлизат в кавалетната пластика със самостоятелно значение на пластична интерпретация. Голяма част от модерните автори разглеждат животинските изображения чрез различен пластичен език, който отразява естетическите възгледи на новото време. Това е важен момент от стремежа към изпълването на формата с различно съдържание, излизащо извън функцията на животинските изображения в църковния иконостас, извън рамките на декоративния и приложен характер. Това явление поставя дърворезбата в друга светлина, тъй като се появява в художествените изложбени зали през 60-те години на XX век под формата на кавалетни творби, които не са натоварени с определена декоративна функция на предварително зададена архитектурна среда. Това е една нова крачка напред, тъй като резбарите започват да излагат своите произведения наравно с живописиста и скулптурата. В съвременните сюжети намират място и зооморфните форми, пречупени през възгледите на автора. Творецът влага своето усещане и търсене на модерната концепция, която е отражение на вече изчезналите граници в изкуството. Това се дължи най-вече на тенденцията за поглед към изкуството, като глобално явление в световен

машаб, за което съществен принос имат модерните технологии и комуникации. Съвременната интерпретация на животинските изображения предлага различен подход към формата и обекта. Търсенето на иновативен изказ чрез дървото, често пъти стига до знак или просто до силует, наподобяващ зооморфната форма. В други случаи остава само символиката на животното, като се упоменава малка част от неговите характерни физически особености. В тази дисертация се разглежда присъствието на животинските изображения в българската дърворезба и тяхното развитие в няколко основни посоки: релеф и кръгла пластика, предмети с декоративен характер и екстериорна дървопластика.

Времеви обхват на изследването

Произведенията, спрямо които се осъществява настоящото проучване имат **времеви обхват** - края на XX до началото на XXI век.

Цели и задачи на изследването

Основната цел на настоящия дисертационен труд е да покаже и обобщи присъствието на животинските изображения в българската дърворезба чрез един по-цялостен поглед, свързан с художествено-исторически, културен и многопластов образ, придаващ особено важно място на зооморфната форма в сюжетите, символиката и концепциите в художествената дърворезба. Често животинските изображения са поставени в неделима връзка с религията, превъплъщаващи и олицетворяващи персонализирани образи като градивен елемент от религиозния разказ. Те са неразделна част и от народното творчество, свързано с легенди и митове, често пъти изобразявани като основополагащ силует в резбарския сюжет. Същевременно с това, животинският образ е силно застъпен, като знак в историческата тематика, свързана с национално-освободителните борби. Чрез него е постигнато внушение за притежание на

чисто човешки качества, което дава основание за последователно и задълбочено изследване.

Използването на зооморфни форми в предметите с декоративен характер носи в себе си препратка към древните обредни съдове, открити по нашите земи. Въпреки, че в съвременното тяхната функция е чисто декоративна, животинските изображения запазват своя символен характер, неизменно свързан с българското културно наследство.

В съвременните интерпретации зооморфните форми и образи придобиват нов светски характер, онагледявайки тясната връзка между човека и природата, претворена от художника-резбар.

Във връзка с обекта и основната цел на настоящия дисертационен труд са поставени следните **задачи**:

- Съпоставка при интерпретацията на животинските изображения, чрез анализ на различните периоди.
- Характерни особености в композицията, свързани с присъствието на зооморфните форми.
- Символика и семантична характеристика на животинските изображения в подхода към съвременния сюжет.
- Принос на съвременните автори, търсещи нови полета и алтернативни форми на изява в художествената обработка на дървото.
- Влияние на митология, фолклор, исторически събития и религиозна тематика върху формирането на животинската форма.
- Анализ на стилистиката и характерните особености на зооморфните форми, свързани с индивидуалния подход и стил на авторите.

Състояние на проучване на проблема

Настоящото изследване се отнася до конкретиката, засягаща основно животинските изображения в произведения, много от които до сега не са били предмет на задълбочено професионално проучване. Във връзка с това, за целта на

настоящия дисертационен труд е прегледана научна литература, включваща анализи на известни български изкуствоведи: проф. Венета Иванова, проф. Маргарита Коева, проф. Валентин Ангелов, Димитър Друмев, и др.

Проведени са срещи с двама от авторите – проф. Антон Дончев и Иван Бубев, чието творчество е включено в настоящия дисертационен труд. Осъществена е видео-връзка с Йова Бончева, която предостави снимков материал и хронологичен опис на нейните творби. Организирана е работна среща с Петър Бубев – син на Иван Бубев, който предостави снимков материал.

Инициирани са разговори, кореспонденция и лични контакти с близки и роднини на авторите, които са починали. От Ани Бараковска – съпруга на Христо Бараковски, са предоставени снимкови материали от личния семеен архив, както и достъп до заснемане и описание на произведения, съхранявани в дома им. Със съдействието на Елена Бараковска – дъщеря, са заснети творби на автора, изложени в обществени сгради и музейно хранилище в град Благоевград.

Чрез проведени разговори с Елена Александрова – дъщеря на Атанас Янев, бе направен подробен опис и снимков материал на част от неговото творчество, пряко свързано с тематиката на дисертацията.

Осъществена е среща с Илона Цанева, съпруга на проф. Кънчо Цанев, по повод предоставяне и заснемане на личен семеен архив, чрез който са разширени и допълнени образците, нужни за изследването.

Планирани и реализирани са няколко работни срещи в село Меляне с Чавдар Антоу, колега и близък приятел на Емил Лунгаров, който предостави личен, ръчно оформен фото-албум с описание на част от творбите на автора.

Проведена е среща с г-н Арсов, частен колекционер от село Митровци, който предостави достъп до заснемане на оригинали от Емил Лунгаров, съхранявани в личната му колекция. Описани и заснети са три от декоративните пластики на автора, намиращи се в градовете Трявна, Вършец и София.

Реализирана е среща с Димитър Вълков – организатор на Пленера за скулптура от дърво в село Бързия. С негово съдействие са заснети и някои от

последните творби на Емил Лунгаров, Йова Бончева и проф. Кънчо Цанев, експонирани в личната му колекция.

Методология на изследването

Методологията, която е приложена за осъществяването на настоящото изследване е **комплексна**.

Ползвани са **монографичния метод** за изследване на отделните автори, но също така – **методите на социологически и културно-исторически анализи**.

Творбите, които съставляват предмета на настоящия труд са проучвани посредством прилагането на **методите на формален, хронологичен, иконографски и сравнителен анализи**.

Уговорки и уточнения

Следва да уточним, че поради ограничения обем на дисертационния труд, са описани само избрани произведения, които включват животински изображения, разгледани в контекста на цялостната сюжетна линия, както и тяхната пластична трактовка в българската дърворезба от заявения в темата времеви период.

Във втора глава са разгледани животинските изображения от съвременния български иконостас, отговарящи на периода само и единствено като част от релефни и скулптурни изображения. Също така, е разгледано тяхното пластическо развитие и интерпретация в контекста на съвремието.

Съдържание на главите и заключение

Изложението в дисертационен труд се състои от четири глави, в които се разглежда по същество темата на настоящото изследване.

В първа глава на настоящото изследване е направен кратък исторически преглед, свързан с животинските изображения в българската дърворезба от по-стари периоди. Целите на този исторически преглед са да бъдат очертани основните свързващи линии между образците от миналото и разглеждания времеви период. Връзката им може да бъде проследена чрез сравнителен анализ в контекста на тяхната пластична и сюжетна характеристика. Тези изследвания са базирани посредством разглеждане на конкретни примери: сандъка от Терачина, охридската и рилската врати, църковният иконостас преди и след Освобождението през 1878 г., стигайки до съвременния. В този исторически план е добавено и разглеждането на животинските изображения в образователния процес, тясно свързан с практиките, изискващи подготовката на нови кадри. Основната цел на историческия преглед е представена като фундамент, върху който са изградени тезата и гръбнака на дисертационния труд.

Във втора глава изследването се съсредоточава върху обстоен преглед на животинските изображения в релефа и кръглата пластика от края на XX – началото на XXI век. Поради големия времеви мащаб, главата е разделена на общо пет подзаглавия, в спазен хронологичен исторически ред. Петото подзаглавие е обобщаващо за целия период, пряко свързан с художествения и образователен процес.

В трета глава настоящият дисертационен труд разглежда зооморфната форма в три основни линии. Като първи проблем е посочено присъствието на декоративната украса и в художествената мебел. Второто подзаглавие разглежда зооморфната форма в предметите с утилитарно-декоративен характер. Последното направление от тази глава очертава наличието на животинските изображения от горепосочените направления в контекста на образователния процес.

В четвърта глава изследването е обособено в две подзаглавия, като се концентрира върху зооморфната форма, присъстваща като обект на интерпретация в скулптурните композиции от симпозиумите по дървопластика.

Първата част на тази глава представя обобщено, хронологично и аналитично разглеждане на конкретни симпозиуми и пленери, в които присъстват зооморфни форми.

Второто подзаглавие дава описателен и сравнителен анализ на конкретни примери, представящи творби на автори, включващи и разглеждащи зооморфната форма в симпозиумите по дървопластика.

ГЛАВА I

Кратък исторически преглед на присъствието на животинските изображения в българската дърворезба от по-стари периоди

1.1. Средновековие – ранни образци

Този раздел от историческия преглед се фокусира върху изображенията на животни, срещани в българската дърворезба от по-ранни периоди. Примерите от Средновековието включват „Сандъка от Терачина” от IX век, Охридската врата от XIII век и Рилската врата от XIV век.

Въпреки, че са създадени в различно време, терачинския сандък и охридската врата споделят сходни теми, включващи изображения на животински и човешки фигури. В хода на цялостното проучване, може да се направи паралел, чрез който съвременния художник-резбар преразглежда примитивните изображения на старите образци от миналото, приобщавайки ги чрез нова стилова характеристика към съвременната естетика. Изображенията на животните имат голямо значение в средновековното изкуство и играят важна роля в композиционните решения.

Животинските изображения са широко разпространени в старото българско изкуство през всички негови периоди, като за това свидетелстват находките от каменни пластики, бронзови апликации и амулети от Първата българска държава.

В този хронологичен ред могат да бъдат споменати и подобни артефакти от Втората българска държава, достигнали до нас чрез каменни релефи, съдове, медальони, колани и украшения с изображения на животни.

1.2. Животинските образи в църковния иконостас до Освобождението

Животинските изображения заемат особено важно място в църковния иконостас, както в най-ранните запазени образци от късното средновековие, така и в иконостаса през възрожденската епоха. Присъствието на тези изображения в храма можем да определим като декоративен и функционален мотив, разглеждан в общ сюжетен индекс. Често пъти зооморфните елементи са прибвени като част от растителния орнамент в църковната дърворезба. То има своето точно определено място в иконостаса. В цокълните табли и подиконните пана, в колонките и пиластрите, както и във венчилките и царските двери, мястото на животните и птиците заема важна смислова и символична роля, като неотменима част от цялостната композиция. Владишките тронове, които присъстват като главен елемент от църковния мебелиар, са богато украсени с дърворезба. Страничните части и балдахина на трона се разработват в отделни композиционни пана, на които в изобилие са изобразени птици, митологични фигури, орли, цветя и гирлянди. Особено и знаково е присъствието на животинските форми, разположени ниско в основата или в подлакътниците на архиерейските тронове. В образците от възрожденския период най-често това са лъвски фигури, но се срещат и митологични образи.

1.3. Животинските изображения в църковния иконостас след Освобождението в периода XIX – XXI век

Следосвобожденският период се характеризира с появата на нов български стил, назован анахронично „старобългарски“. Настъпва ерата на академизма; тя окончателно се утвърждава след създаването на Държавното рисувално училище през 1896 г. Проектирането и изработването на иконостаси и

църковен мебелиар преминава в ръцете на академично обучени архитекти. Основната промяна, която се случва през този период, е връщането на плетеничната резба от средновековието. Това е пряко свързано с възстановяването на Третото българско царство и идеята за възраждането на някогашните царски символи. Въпреки тази стилова трансформация, животинските изображения не променят своето място и функция по отношение на религиозната си символика. Тяхната обща пластична характеристика става все по-унифицирана, ясно изразена и детайлна. Академичният подход оказва своето влияние и върху третирането и конкретиката на изображенията. Острата графична линия става все по-осезаема и точна, наблюдава се стремеж към прецизност в изобразяването на детайлите в зооморфните форми. В цялостен план се проследява връщане към сравнително плитката резба. Тези общи особености остават валидни и в пластичната интерпретация на животинските и тератологични изображения. Стилизацията става все по-доминиращ фактор в търсенето на пластическо разнообразие, което от своя страна, отрежда на резбата декоративно-приложен характер. Съвсем логичен и естествен е видимият стремеж към постиженията на западноевропейската култура, особено на барока и сецесиона.

Последовател и поддръжник на тази стилова линия е Петър Кушлев, който от своя страна, прави опит за възраждане на пластичната характеристика от каменните резби в Преслав. Изобразяването на животинските фигури в резбата на Кушлев се характеризира най-вече със специално отношение към детайлите, към изчистената и категорична линия в силуета. Резбата е еднопланова, с видим стремеж към силно заявена декоративност.

В следващите, почти пет десетилетия, развитието на българската иконостасна резба навлиза в застой и остава така до демократичните промени у нас през 1989 г.

Като развитие и художествена стойност, най-голям принос към съвременния иконостас има проф. Кънчо Цанев, който поставя началото на една цялостно новаторска линия. Неговият реформаторски поглед и търсенията му

както в архитектуриката, така и в отделните детайли, демонстрират оригинален авторски почерк и визия.

Това се изразява в индивидуалния подход на проф. Цанев към орнамента и особено – в изобразяването на животинските форми, пренесени от негови по-ранни кавалетни и монументални творби. Зооморфната форма е силно стилизирана; умишлено са пренебрегнати анатомичните пропорции в нея. В същото време са запазени нейните основни типологични характеристики, пречупени през призмата на вижданията на художника.

1.4. Възрожденската къща

Присъствието на животинските изображения във възрожденската къща можем да проследим главно в предметите от бита, както и в нейната декоративна украса. По дървените колони на къщите са изрязани птици, или единични изображения на домашни животни. По каменните релефи и резбарската декорация намираме сходни интерпретации на животински изображения - като самостоятелни изображения и като част от композиционни решения. Не можем да кажем, че в композиционен аспект има доминация на животинските изображения. Тук те са натоварени със символика, аналогична на църковния иконостас. Технически те са изпълнени като плитка резба, гравирани или геометрично рязана. Зооморфните изображения са вмъкнати в украсата над дъските на вратите и домашните иконостаси. Заражда се идея за превръщането на дома в своеобразен храм на семейните традиции и ценности. Резбарите от този период прилагат своите умения в изработването на различни предмети от бита като ракли, рамки за огледала, предмети с декоративен характер. В някои от тях срещаме и присъствието на животински изображения.

1.5. Животински изображения – задачи и търсения в образователния процес на средните художествени училища в България

Интересът към дърворезбата, в национален аспект, през 20-те и 30-те години на XX век води до създаването на специализирани училища, в които да бъде подготвено ново поколение резбари. Създадени са първите училища по резбарство и столарство в Трявна, Пловдив, Русе, София и др., където изучаването и прилагането на зооморфната форма е силно застъпена в образователния процес. Животинските изображения биват поставени като основна учебна задача, в която тези символи се разглеждат като част от композицията или като самостоятелен силует. Причината за това, несъмнено е продиктувана от силното присъствие на животните, интерпретирани в българската художествена дърворезба. Стигайки до нашето съвремие, в художествените училища и до днес зооморфната форма остава един от основните обекти на художествени търсения сред младите ученици.

ГЛАВА II. Животинските изображения в българската дърворезба от края на XX и началото на XXI век – релеф и кръгла пластика, композиция и символика

Присъствието на животинските изображения в тази глава е разгледано в общо пет подзаглавия, очертаващи в последователна линия различни времеви периоди във възходяща градация. Проследени са в две основни направления – релеф и кръгла пластика, като са изследвани основните аспекти на пластичните и сюжетни характеристики. Разгледано е творчеството на утвърдени и изяви автори, отразяващо облика и тенденциите в интерпретацията на животинските изображения от различните десетилетия. В последното подзаглавие е разгледана зооморфната форма в образователния процес, приложена в контекста на дисертационния труд.

2.1. Зооморфните форми в релефа от 60-те и 80-те години на XX век

Периодът на 60-те и 80-те години на XX век се характеризира с творчески подем и развитие на приложните изкуства, в това число и на българската дърворезба. Това се състои главно в представянето на нова сюжетна реалност, твърдо стъпила върху традицията на българския фолклор. Творческият просперитет е продиктуван от цялостната социална обстановка в страната, оказала влияние върху тези дълбоки процеси. В исторически аспект, въздействието, което оказва доминиращият социалистически реализъм върху българското изкуство, бележи своя край. Това поставя началото на нов възход по отношение на всички приложни изкуства. Погледът на авторите се насочва към нова сюжетна и пластична реалност, подчертаваща и ангажираща вниманието към няколко основни тематични посоки. В общи линии, те са обособени като исторически, фолклорни, религиозни и символни. Животинските изображения са основна и неразделна част от тази сюжетна характеристика, както доказват историческите факти от предходни периоди. Съпътстваща и важна част от този разцвет са общите художествени изложби от края на 60-те до 80-те години на XX век. Активно и все по-често се появяват дърворезбени творби, въздействащи монументално в пространството. В някои случаи те запазват част от декоративната си функция, а в други, се отделят като самостоятелни художествени произведения, присъстващи в галерийното пространство.

Времевият диапазон на 80-те години е белязан със създаване на мащабни монументални произведения, предвидени за вътрешните пространства на ритуални зали, резиденции и други държавни учреждения. Ярък пример за тези проекти са стенните пана в НДК, изпълнени от проф. Кънчо Цанев, проф. Антон Дончев и Ангел Стефанов.

Пластичната изразителност се постига чрез декоративното оформяне на елементите. Животинските изображения са част от композициите, но не винаги фокусът е насочен пряко към тях, те по скоро служат като градивен елемент, свързан със сюжета и темата в творбите. В други случаи от този период, можем

да видим животинските изображения, поставени като основен акцент в композиционното решение на художника-резбар.

Разгледани са творби на автори, притежаващи най-активен и доминиращ статус, определящ общата стилова и пластична характеристика на посочения период: проф. Асен Василев, проф. Кънчо Цанев, проф. Антон Дончев, Ангел Стефанов, Иван Бубев, Христо Бараковски, Емил Лунгаров и др.

2.2. Животинските изображения в кръглата пластика от 60-те и 80-те год. на XX век

Интересът към животинските изображения и форми не спира да бъде тема на търсене сред резбарите. От релефа тя преминава в кръглата пластика, която през този период все още няма толкова силно присъствие, в сравнение с релефа. Общата сюжетна характеристика в кръглата пластика е аналогична с тази на релефите. Много често те се препокриват като тематика, внушение и пластичен изказ. През този период кръглата пластика запазва своята декоративност чрез формирана типично за дърворезбата стилизация на зооморфната форма. Като убедително доказателство за този феномен, може да бъде посочена декоративната пластика „Петле“ на проф. Асен Василев. В допълнение на тази теза, част от декоративните пластички запазват в себе си присъствието на растителния орнамент, обединявайки го с животинските изображения в една цялостна природна картина. Ярки примери за това са по-ранните творби на проф. Кънчо Цанев, Ангел Стефанов и Емил Лунгаров. Изключение правят малките пластички на Иван Бубев от 80-те години на XX век, които са организирани в чиста стилизирана зооморфна форма. Там декоративният елемент е съвсем деликатен, подчертаващ детайлите много лаконично. Разгледаните разнообразни примери от различни десетилетия проследяват развитието в пластичните търсения на зооморфната форма, припозната от художника-резбар като израз на дълбоката връзка между човека и природата.

2.3. Интерпретация на животинските форми в релефа през 90-те години на XX и началото на XXI век

Този период е белязан с настъпването на демократичните промени в България, като това оказва влияние в творческите гилдии и тяхното развитие в страната. Все още темите и сюжетите при някои автори остават непроменени, но това е само отзвук от 80-те години на XX век. Отварянето на границите към Европа и западната култура неминуемо оказва влияние, както върху авторите резбари, така и върху цялостния художествен живот у нас. След прекратяването на строежите, свързани с големи архитектурни проекти, като резиденции и държавни учреждения, резбарите търсят нови посоки и полета за изява. Основните места за техните прояви остават художествените зали и симпозиумите за дървопластика на местно и международно ниво.

До този момент животинските изображения и форми все още се приемат като основен обект на интерпретация в творбите на резбарите. Може би в един по-късен етап, фокусът от традиционните зооморфни форми, свързани с народното творчество, ще бъде изместен от нови теми, натоварени с различна и по-съвременна символика.

През този период между утвърдените автори, като проф. Антон Дончев и проф. Кънчо Цанев, ще се появят нови имена – Роберт Цанев, Йова Бончева, Атанас Янев и др. Чрез техните творчески търсения дърворезбата, ще придобие различна визия, отговаряща на модерните тенденции в пластичното изкуство. Именно десетилетията след 90-те години на XX век са белязани и с развитието на съвременния иконостас, за което най-голяма заслуга има проф. Кънчо Цанев. Част от този принос е индивидуалният подход на автора към орнамента и конкретно, в изобразяването на животинските форми, някои от които, пренесени от неговите по-ранни кавалетни и монументални творби. Зооморфната форма е силно стилизирана, умишлено са пренебрегнати анатомичните ѝ пропорции. В същото време са запазени нейните основни, типологични характеристики, пречупени през призмата и виждането на художника. Отражение на неговото новаторство се наблюдава при изработката на двата лъва, поставени като

пазители на Христовото разпятие в църквата „Св. Висарион Смоленски“ – гр. Смолян.

Тук лъвовете заместват традиционните за иконостаса митични създания, змейове, лами и морски чудовища, изобразявани с охранителна функция. Тези лъвове са достоверно представени, със силно и ясно изразена мускулатура, подсилваща въздействието им на достойни пазители на кръста.

Религиозната тематика е реабилитирана и продължена от художниците-резбари през 90-те години на XX, до началото на XXI век. Това може да се види в творбите на редица изтъкнати резбари, като проф. Антон Дончев с поредицата „Иконостасът“ I, II, III и IV, Христо Бараковски - „Кръстове“, „Християнски символ“ I, II и III, Ангел Стефанов - „Св. Георги“, Атанас Янев - „Св. Георги“ и др. Животинските изображения в тези творби са неразделна част от религиозната картина, те символизируют и придават образност на свръхестествени сили и внушения.

Паралелно с този времеви период се обособяват нови възможности за експериментиране и реализиране на идеи, осъществявани чрез прилагането на съвременни техники. Все по-често се наблюдава прибавянето на цвят в пластиката. В някои творби той е нанесен велатурно, подчертавайки фладера на дървото, в други е добавен с по-дълбока плътност и въздействие. Типичен пример за това са релефите на Йова Бончева, представяща птицата в една цялостна природна картина. Съвсем лаконично са предадени природните форми чрез малки и не дотолкова високи обеми, описващи спокойствието на пейзажа. Движението и динамиката са подсилени именно чрез птицата, реща се в полет. Необвързана с този сюжет от 80-те години на XX век, авторката поставя резбата в нова и нетрадиционна светлина. Този неин експеримент и търсене е своеобразен творчески почерк, който я отличава и прави творбите ѝ разпознаваеми.

Изключителен интерес представляват творбите на художника-резбар Атанас Янев от първите две десетилетия на XXI век. В неговите резбовани пана виждаме интересна поредица от пластики, подкрепени и завършени с много цвят

и експресия. Голяма част от сюжетите му се основават на народното творчество, митовете и легендите, но също така присъства и съвременна тематика. Силният и активен цвят подсилва релефа с особен живописен ефект, от който тези декоративни пана понякога създават илюзия за живописни платна.

2.4. Животинските изображения в кръглата пластика от 90-те години на XX и началото на XXI век

За разлика от предходните десетилетия, интересът към кръглата пластика сред художниците резбари се засилва. Това може да се види в редица художествени изяви през този период. Засилва се стремежът към експеримента и търсенето на нови изразни средства. Комбинацията на дървото с други пластични материали е възприета и успешно приложена в творбите на авторите, но все пак дървото, в тези новаторски пластични решения, остава доминиращ материал.

Третирането на дървото с цвят, в различни нюанси и техники, намира широко приложение в творческите търсения на резбарите-художници.

Интерпретирането на животинската форма продължава да бъде градивен елемент в творбите на голяма част от авторите. Тя бива пресъздавана през призмата на художника-резбар, включващ характерните ѝ белези и откриващ нови естетически измерения.

Зооморфните форми тук стават причина за създаване на съвременна концепция, носеща символиката на животинското изображение като художествен проблем на съвсем самостоятелни творби.

В този времеви отрязък може да се говори за Иван Бубев, като за автор, изминал дълъг творчески път. През последните няколко години, той активно участва в общите национални изложби за дървопластика, организирани от секция „Дърворезба“ към СБХ през периода 2017 – 2023 г. Неговата малка пластика в дърво продължава да бъде обект на внимание.

Иван Бубев неизменно следва своята творческа посока, превъплъщавайки чрез животинските изображения визията си за съвремието. В неговите пластички

темата с птиците е силно застъпена и изведена в разнообразни композиционни решения.

Модерната резба и скулптурата в дърво достига и еволюира в съвсем нова пластична характеристика. Нейният фундамент се гради върху постиженията и подема на приложните изкуства у нас през 70-те и 80-те години на XX век. Новите автори отварят своя кръгзор към съвременната естетика на модерността, еволюирала върху концепциите и идеите, натрупани през годините.

Като убедителен пример за това, могат да се посочат анималистичните пластички на доц. Роберт Цанев.

Автор с ясно изграден индивидуален стил и разбиране по отношение на концепцията за модерната форма, той се изявява във всички насоки на българската резба и на модерната пластика. В една част от тези творби се вижда тълкуването на животински форми – напр. на петел и овен, които можем да наречем класически за българската дърворезба. В тях отчетливо се вижда съвсем ново и съвременно търсене, свързано с пластичното им изграждане. Тук животинската фигура е композирана посредством ясно изразени обеми, в които проличават най-характерните белези на животното. За това допринася и категоричният силует, който очертава характера на фигурата.

Анималистичните дървопластички намират място в творчеството на редица съвременни автори. Що се касае до използването на различни техники в моделирането на животинската форма, те преминават в строго индивидуално търсене, подчертаващо творческото изследване на всеки отделен автор. Тръгвайки от натурата, достигайки до съвсем абстрактни образи, животинските изображения са пресъздавани чрез една осъвременена пластична култура.

Именно това се вижда и в пластиките на Йордан Йорданов, автор с ясно изграден творчески маниер и индивидуален пластичен език. Формата е изградена от малки парчета дърво, слепени и допълнително обработени. Чрез оставените малки въздушни отвори, авторът постига ажурен ефект и лекота в пластиката. Ясно и видимо е подчертана естествена красота на фладера в дървените парчета,

които преливат в различни тъмни и светли нюанси, постигайки декоративен ефект.

Тълкуването на животинските изображения в съвременната дървопластика ѝ отрежда важно място, което бележи прехода между минало, настояще и бъдеще.

Такъв паралел може да бъде направен с изображението на птицата от българската дърворезба в миналото и нейната съвременната интерпретация, чрез която се вижда как класическият образ може да претърпи диаметрална трансформация в идеен и смислов аспект. Птицата в творбата на Стелиян Стелиянов – „Ревю“ от 2008 г. е такъв пример за съвременен прочит на изображението. В това произведение е изразена нова и модерна визия, отразяваща духа на XXI век. Съвсем целенасочено е търсен анимирания образ, създаващ асоциация и препратка към поп арт изкуството и постмодернизма на XX век.

2.5. Присъствието на животинските изображения в релефа и кръглата пластика, като учебен модел за проучване и анализ в гимназиите по приложни изкуства

Използването на животински изображения в учебните задачи на специализираните училища, изучаващи художествена дърворезба, е пряко свързано с развиването на когнитивните умения на ученика. От една страна, тези изображения имат преобладаващо присъствие, предопределено от дълбоките корени на традицията. От друга, тяхното изучаване и преосмисляне чрез индивидуалната практическа разработка, допринася за изграждане на собствена култура, свързана с реализиране на нови авторски решения. Зооморфната форма позволява да бъде разработвана и включвана в разнообразни композиционни търсения, спомагащи за развиване на вътрешната естетика, намираща отражение в развитието на художника-резбар. В много от случаите интерпретациите на животински изображения са отражение и изява на вътрешната свобода - основен двигател на художествения новаторски порив. Сред учениците това намира

различни и причудливи форми, които отразяват виждането им в духа на времевия период.

Изучаването на животинската форма предлага богат ареал от възможности за наблюдение и интерпретация. В процеса на творческо търсене и реализация, при обучаемия се изграждат основни познания по естетика, перспектива, композиция, пространствено мислене, но наред с всички важни дисциплини се възпитава и усет към красотата на дървесината, с която се работи.

ГЛАВА III. Зооморфната форма – обект на тълкуване и присъствие в предметите с утилитарно-декоративен характер

Произведенията на приложното изкуство заемат важно място в интериорните решения, чрез своето художествено-естетическо въздействие. Резбата има свое традиционно място, което се състои в богатото историческо наследство, дало отпечатък във вътрешните обитаеми пространства на старата възрожденска къща. Като типични примери за това могат да бъдат посочени резбованите тавани, ракли, стенни шкафове, сандъци, детски люлки, различни дървени съдове и много битови предмети, украсявали интериорното пространство. Някои от тези предмети намират продължение в интерпретацията им като един осъвременен образ, който ясно подчертава убедителното стъпване върху българската традиция.

3.1. Животинската форма – обект на интерпретация в художествената мебел през 60-те и 80-те години на XX век.

Характерно за българската дърворезба е, че тя намира широко приложение във вътрешните архитектурни пространства. През различните исторически епохи това приложно изкуство преминава през разнообразни стилови трансформации, носещи духа и идеите на конкретния период от развитието си. Свидетелствата за това са многобройни, и могат да се проследят във времето – от църковните пространства на Средновековието до периода на Възраждането. Паралелно с това, дърворезбата намира своето място и в българските къщи от следосвобожденския период. Приложният характер на

българската дърворезба е тясно свързан с украсата на столове, шкафове, ракли и др.

Художествената мебел през този времеви период, в известна степен следва традиционните модели в старата българска къща, както и предметите с декоративно-художествена функция, украсяващи вътрешния интериор.

Някои от тези примери са останали в историята, други са осъвременени с нова визия и декоративна функция, отразяваща критериите и художествените търсения през периода. Това се използва основно за ритуални и обществени зали, които са в съзвучие с едно цялостно художествено решение на пространството.

3.2. Зооморфната форма в декоративните съдове и предмети с утилитарно предназначение от края на XX и началото на XXI век

Декоративните съдове в българската дърворезба заемат своето достойно място. Тяхната поява е обект на постоянно изследване – като предмети с функционално значение и като допълнителна украса в оформлението на интериорните пространства. Историческият преглед в проследяването и развитието на декоративните съдове ни препраща назад до богатата култура на траките. Навлизането на ритона в култовите и обредни предмети измества използването на рога в целия древен свят. Навлизат нови сюжети от животинския свят с изображения на лъвовете, грифони и фантастични чудовища, които постепенно започват да преобладават над старите образци, като коня, овена, бика и козела. Направеният паралел с присъствието на зооморфна форма в златните и сребърни съдове, открити в Панагюрище, в с. Борово – Русенско и в Наги Сент Миклош, показва примери за тази приемственост, която по-късно ще бъде продължена. По време на Второто българско царство декоративните съдове се изработват посредством различни техники и материали – сграфито, керамика, бронз, мед, дърво и стъкло, а често срещан мотив в тяхната украса е отново зооморфната фигура. Тази самородна култура се запазила през периода на

Османското владичество, преминавайки през Възраждането и стигайки до наши дни, именно чрез народното творчество, в съхранилите се до днес дървени съдове, чаши, свещници, столчета и още много други предмети. Голяма част от тази самобитност се е запазила предимно в предметите, декорирани с плитка овчарска дърворезба.

Разглеждайки и анализирайки декоративните съдове за периода от 60-те години на XX век до днес, може да се каже недвусмислено, че се наблюдава стремеж към авторско многообразие и оригинален творчески подход - по начин, който е подходящ и разбираем за своето време. Културната традиция бива пренасяна през вековете, осмислена и преразказана чрез майсторските ръце на резбарите.

Като най-изразителни примери могат да бъдат посочени декоративните съдове, изработени и проектирани от проф. Кънчо Цанев, Иван Бубев, Христо Бараковски и доц. Роберт Цанев.

Този кратък исторически преглед е аргумент, чрез който се потвърждава силната връзка на авторите с традицията. Нейната приемственост и възраждане, чрез нов и съвременен метод, се запазва именно чрез тези декоративни съдове. Пряката им функционалност в съвремението е изчерпана, но е останала тяхната стойност като произведения на приложното изкуство с чисто декоративна цел. Тази смяна на функцията променя и тяхното съдържание, като в много от случаите те биват възприемани и разглеждани повече като кръгла пластика, украсяваща вътрешното пространство и по-малко като утилитарен предмет.

3.3. Декоративните зооморфни съдове и художествената мебел, част от образователния процес в националните гимназии за приложни изкуства

Животинските изображения стават част от учебния процес в националните гимназии за приложни изкуства в градовете Трявна и София. От десетилетия насам учебните програми включват интерпретирането на животински изображения в образователния процес на бъдещите млади

художници-резбари. Това изисква по-задълбочено изследване на зооморфната форма чрез художествен анализ. Преди всичко трябва да се каже, че разглеждането на животинските изображения в исторически и символен аспект е пряко свързан с българската традиция, което дава основание тя да бъде вдъхновение в изпълнението и проектирането на учебно-творческите задачи. През различните десетилетия разглеждането на зооморфната форма претърпява промени относно разширяване на кръгозора и стилистиката. В много случаи се вижда следването на класическите примери от българската дърворезба. Посоката на изграждане на животинските изображения започва от характерните образци на църковния иконостас, следвани от тези в народния фолклор, за да се достигне до екзотични животински форми, разпространени извън нашия ареал. Това спомага за развитието на творческия потенциал, базиран върху наблюдение, както и отправна точка към изграждане на собствен художествен анализ. Зооморфната форма става обект на задълбочено изследване на нейната пластична характеристика и на символните ѝ стойности. Тази практика се обособява като фундамент, върху който стъпват практическите и когнитивни умения на младите художници.

ГЛАВА IV. Животинските изображения в екстериорната пластика, симпозиуми, търсене на нови полета за изява

4.1. Общ преглед, хронология и тематика на симпозиумите, пряко свързани със скулптурата в дърво

Симпозиумите по дървопластика са свързани с художественото оформление на паркови и градски екстериорни пространства. Чрез тях авторите осъществяват своя артистичен обмен в търсене на нови пластични интерпретации и обогатяване на творческия опит. Тези форуми са организирани от местни и национални структури и често са свързани с юбилейни дати и празнични

чествания. В други случаи, те стават традиция, която се повтаря в няколко последователни издания. Участниците в тези симпозиуми, при много от случаите са художници, завършили различни специалности. Обединяващият фактор в случая е дървото, което може да се комбинира и с други видове материали, като напр. камък и метал. Всички те кореспондират в общ ансамбъл, свързан с градската паркова среда.

4.2. Разглеждане на зооморфната форма в екстериорната пластика, обща пластична характеристика

Присъствието на животинските изображения в релефа и в кръглата пластика съвсем естествено бива пренесено като обект на интерпретация и влияние в екстериорното изкуство. Зооморфната форма запазва своето символно и философско значение в големите скулптурни композиции от симпозиумите. Зооморфната форма е преоткривана и прилагана от някои автори в голяма част от симпозиумите по дървопластика. В други случаи, тя остава като постоянен фрагмент от личното творчество, в поредица от няколко последователни творчески изяви, но преразказана в различен контекст.

Симпозиумите дават възможност на авторите да насочат своите усилия в проектирането и създаването на пластики с функционален характер. Обикновено, това са художествени произведения, пряко свързани с места за отдых и почивка. В други случаи, те могат да бъдат реализирани в обособените пространства за детска игра. Много често тези декоративни скулптури съдържат в себе си идеята за животински изображения, като това е прилагана практика, отнасяща се пряко към познавателните способности на детето, развиващи се паралелно с неговата игра. Посоката на тази тенденция е продължена от симпозиуми, ориентирани и обвързани основно със зооморфната форма, като в конкретния случай тя е обект на интерпретация, подходяща за детската паркова среда. Основната цел на художниците-резбари, които работят в рамките на този формат е да спомогнат за

изграждането на среда, в която да се възпитава естетически усет, и която да бъде общоприета и достъпна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ

Изследването на животинските изображения в българската дърворезба от края XX век и началото на XXI век показва тяхното интерпретиране и разглеждане като първостепенен и второстепенен ключов елемент в изграждането на съдържанието и формата. Това определя животинските изображения като едни от основните елементи, въздействащи със своята типология и символика в творбите на автори, разгледани в това изследване. Тяхната значимост и присъствие са базирани на представените доказателства и съждения от официални исторически и фактологични данни. Направеният кратък исторически преглед относно присъствието на животинските изображения в българската дърворезба, показва тяхната роля и значение за изграждането на многопластов културен образ. Наличието на зооморфни форми в съвременните резбарски сюжети е продължение на вековна традиция, преосмислена с идеите и облика на новото време. Изследването доказва, че голяма част от съвременните автори прилагат животинските изображения в различни свои пластични и композиционни решения, експонирани в художествени зали и обществени пространства.

Също така може да се заключи, че изображенията със зооморфен характер в дърворезбата, са отпечатък и отражение на представите ни за вътрешния психологически животински образ, предаден чрез неговото внушение в общата сюжетна характеристика. В много от случаите те са цитирани самостоятелно, като основен фактор, определящ схемата и конструкция на основната идея в творбата.

Зооморфната форма е част от световното културно наследство като фактор с определящо присъствие в образците на изящните и приложните изкуства.

В допълнение на това може да се спомене, че тя е част от най-старите примери от праисторическата епоха, достигайки в съвременните произведения като концепция и образ.

Присъствието на животинските изображения през посочените периоди показват няколко важни достижения, които са обединени около нова пластична линия, както и от прилагането на иновативни съвременни способности, пряко свързани с развитието на технологиите.

Голяма част от изследването показва, че релефите с декоративен характер отстъпват място на тези, с ясна и отчетлива сюжетна характеристика. Българската дърворезба еволюира в нов облик, градиран върху тематиката на етнологията, даваща основание да бъде преосмислена, чрез нова пластична концепция. В тази връзка, огромно влияние имат именно животинските изображения. Те са част от българския бит, митология, предания, обединени под цялостното определение „българско народно творчество“. Важна роля изиграват историческите събития, описани в книгите на възрожденски и съвременни писатели, чиято тематика е също срещана в сюжетите на дърворезбата. Едни от ярките примери за това са: проф. Антон Дончев и неговият цикъл от релефи на тема „Време разделно“, Емил Лунгаров с една от най-емблематичните му творби „Аспарух“, Христо Бараковски и релефите, свързани с македонското освободително движение и др. Сравнителният анализ показва, че животинските изображения и тук имат силно присъствие с точно определена функция, поддържаща цялостната идея и символика.

Следващата обширна тематика, анализирана в този дисертационен труд е свързана с природната картина и нейната тясна връзка с животинските изображения. Многократно описвана и пресъздавана в творчеството на проф. Асен Василев, проф. Кънчо Цанев, Христо Бараковски, Иван Бубев, Ангел Стефанов и др.

– Разгледани и обобщени са пластичните характеристики, свързани със зооморфната форма, като самостоятелен творчески изказ, очертаващ конкретни стилови различия и похвати.

– Изследването дава възможност да бъде проследена взаимовръзката и приемствеността между различните поколения резбари. Очертани са основните принципи, изграждащи пластичната култура на младите автори, които носят пряко отражение на тенденциите от конкретния времеви период.

– Направените сравнителни анализи показаха нови пластични подходи, както и прилагане на различни пластични материали. Все повече съвременни автори, работещи в областта на дърворезбата, са ориентирани към кръглата пластика. Това доказват представените творби в годишните художествени изложби, организирани от секция „Дърворезба“ към СБХ. Зооморфната форма в съвременния контекст е представена в съвсем условна форма, подкрепена от нейното символно внушение. Изследването показва недвусмислено, че тя има силно влияние в творческите идеи на авторите. В други случаи, животинските образи са отправна точка към изграждане на съвсем свободна и абстрактна форма.

Важен аспект в разглеждането на животинските изображения е тяхното присъствие в образователния процес, включени в учебната програма на националните гимназии за приложни изкуства. Фактите и опитът в човешката история доказват, че животното е символ, дълбоко свързан с културни и религиозни теми. Затова животинските изображения присъстват активно в образователния процес чрез художествената им интерпретация - от реален образ до стилизация и знак.

Присъствието на животинските изображения в предметите с утилитарно предназначение са изследвани в три основни посоки. В първата са разгледани зооморфните композиции, присъстващи в столове, шкафове, ракли, както и в други предмети с декоративен характер. Примерите отразяват наличие на зооморфни изображения, решени в композиции с растителен орнамент. В отделни случаи пластичните пространства имат сюжетна характеристика. Пример за това са декоративните ракли на проф. Кънчо Цанев и на проф. Антон Дончев. Установено е запазването на индивидуалните стилистични характеристики в пластичната интерпретация на изображенията, визирайки почерка на авторите. На базата на сравнителния анализ е потвърдена връзката с традицията от по-стари периоди,

която може да бъде приложена към самите предмети. И това е подкрепено с множество примери на запазени образци.

Втората посока е свързана с декоративните съдове с утилитарен характер. В тази част от изследването е установено доминиращо присъствие на зооморфната форма. Установени са връзки и пряко взаимодействие в дълбок исторически план. Обобщение може да се направи чрез намерените общи белези, свързващи ги с откритите ритуални съдове от древността, както и дървените чаши с овчарска резба от XIX – XX век.

Третият аспект е свързан с проследяване на зооморфната форма в декоративните съдове, изучавани в Националните гимназии по приложни изкуства. И в този случай може да се заключи, че животинските изображения са важен фактор в изграждането на естетически и художествени умения в образователния процес на тези специализирани училища. Те развиват творческото мислене, спомагат за разширяване и задълбочаване на познанията на учениците.

Изследването показва, че симпозиумите по дървопластика стават неизменна и важна част от художествения живот в страната. Този феномен е проява и израз на стремеж към откриване и развитие на нови полета за изява. Проучването на тези форуми показва, че голяма част от авторите прилагат зооморфната форма в екстериорната дървопластика в няколко направления:

- Пластична разработка с декоративен характер, пряко свързан с детската паркова среда и местата за игра.
- Изработване и проектиране на функционална дървопластика, включващо в себе си създаването на пейки, експонирани в местата, определени за отдих и почивка.
- Интерпретиране на животински изображения, използвайки пряко тяхната символика, в скулптурни композиции.
- Прилагането им като концепция в абстрактна форма, използвайки ги предимно като съдържание.

– Зооморфни форми, включени като самостоятелни образи, основани на предварително зададени теми.

Изводи

– Животинските изображения в българската дърворезба от XX – XXI век са едни от основните градивни елементи, пряко свързани със сюжетната характеристика.

– Животинските изображения в релефите на съвременния иконостас са продължение на традиционното им присъствие в релефните изображения на иконостасите от по-стари периоди, подържайки линията на символното им значение.

– Зооморфната форма в кръглата пластика може да бъде посочена като един от основните примери за художествена интерпретация.

– Животинските изображения са пряко свързани с изкуството в глобален мащаб. Това дава основание този феномен да бъде релевантен и към образците от българската дърворезба. Тяхната значимост и обвързаност с индивида е доказана, именно чрез внушаване и персонификация на човешки качества в изображения със зооморфен характер.

ПРИНОСИ И ПУБЛИКАЦИИ

Настоящият дисертационен труд притежава приноси, които се основават на научния подход, приложен в хода на проучването от автора на настоящото изследване, под формата на:

- Проучване на животинските изображения в българската дърворезба от края на XX век и началото на XXI век, което до сега, с малки изключения,

е оставало встрани от задълбочените професионални анализи на изкуствоведите.

- Направено е сравнително и подробно художествено изследване на животинските изображения в няколко основни направления: релеф, кръгла пластика, предмети, съдове с декоративно-утилитарен характер и екстериорна пластика.
- Разгледани са пластичните и композиционни проблеми в интерпретацията на зооморфната форма от различни автори-резбари, разграничавайки и сравнявайки техните индивидуални подходи и методи.
- Направено е съпоставително историческо изследване на животинските изображения в българската дърворезба, отнесени към митологията и тяхната символика, свързани с българската етнология.
- В хода на проучването бяха открити, под формата на снимков материал и пряк визуален контакт, неизследвани досега творби от личния и семеен архив на Емил Лунгаров, Иван Бубев, Христо Бараковски и Стефан Янев.
- Това изследване даде възможност да бъдат събрани и периодизирани част от творбите на автори, отнасящи се пряко към темата на изследването.
- Бяха посетени частни колекционери, притежаващи оригинални и автентични творби на Емил Лунгаров, като това даде възможност за локализиране на част от творчеството на автора.
- В процеса на това проучване бе открита изчезнала декоративна пластика на проф. Кънчо Цанев, помещавала се в Окръжен народен съвет - Плевен.

В периода на своето докторантско следване, авторът на настоящия дисертационен труд е изготвил следните две публикации, свързани с темата на изследването, публикувани под формата на статии:

- **ГЕОРГИЕВ, Антон, 2023. Пластична трансформация и развитие на животинските изображения в българския църковен иконостас.** В: Научна конференция за „ДИЗАЙН & ПРИЛОЖНИ ИЗКУСТВА“ 2023 *Сборник с доклади от научна конференция* [онлайн]. София:

Национална художествена академия, 2023, с. 221 – 231 [прегледан на 27 януари 2023]. ISSN 2815-4932. Достъпен от: 23.11. 2023

- **ГЕОРГИЕВ, Антон, 2023. Животинските изображения в творчеството на проф. Кънчо Цанев и проф. Антон Дончев, наследници на тревненската резбарска школа.** В: Национална научна конференция „ТРЯВНА И ТРЕВНЕНЦИ В НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЯ И КУЛТУРА“ *Сборник с доклади от научна конференция* [онлайн]. Трявна: Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство , 2023, том 8, (под печат) [прегледан на 26 октомври 2023]. ISSN 1313-6356. Достъпен от: